

Milan Hosta

Čuteči otroci, čuteči ljudje – kratek ekskurz v sočutje pri playness pedagogiki

Izvleček

Aktiven, radoveden, igriv in zdrav je otrok, ki je v stiku s svojimi notranjimi potenciali in usklajen z zunanjim okoljem. Tak otrok je opremljen s sposobnostmi hitrega prilagajanja in ohranjanja dinamičnega ravnovesja v organizmu. V prispevku bomo razkrili nekaj temeljnih postavk, ki jih je vredno jemati v obzir pri vsaki pedagogiki. Brez gibanja – konceptualno in dejansko – namreč ni mogoče pričakovati čutenja. In brez čutenja ni sočutja. Zato se pri playness pedagogiki še posebej poudarja senzo-motorične potenciale otroka, ki so tesno zvezani s čustvenimi in intelektualnimi kapacitetami osebnostnega razvoja.

Ključne besede: otroci, gibanje, igrivost, sočutje

Sensible children, sensible people – a short contemplation on empathy at playness pedagogy

Abstract

Active, curious, playful and healthy is a child that is aligned with his inner potentials and attuned to external environment. Such child is equipped with ability to quickly adapt and maintain dynamic equilibrium in organism. In this article we discuss some of the fundamental pillars that are worth keeping in pedagogical perspective. Without movement – conceptual and de facto physical – we cannot expect to feel anything. And without feeling there is no empathy. For these reasons playness pedagogy sets forth the senso-motoric potentials of the child, which opens the path to emotional and intellectual capacities of personal development.

Keywords: children, movement, playness, empathy

■ Uvod

Aktiven, radoveden, igriv in zdrav je otrok, ki je v stiku s svojimi notranjimi potenciali in usklajen z zunanjim okoljem. Tak otrok je opremljen s sposobnostmi hitrega prilagajanja in ohranjanja dinamičnega ravnovesja v organizmu, je uglasen na mrežo življenja, ki ji pripada naš celoten svet, in je zato sposoben spreminjanja v smeri evolucije. To pa je nujni pogoj, da se razvije nosilec zdrave prihodnosti, saj se bo znal upreti patologijam našega časa na konstruktiven način. To je vse, kar si želim za svoji deklici kot starš. Da bosta ostali v stiku same s seboj, s prizemljeno vizijo njunega srca, kot strokovnjak pa želim to na prijeten način posredovati tudi drugim staršem ter vzgojiteljem. Nobenih odvečnih filozofij, vzgojnih doktrin, visokoletnih političnih idealov, kakšne otroke naj proizvaja naša družba, in podobnih iluzij. Čuteči otroci, čuteči ljudje. Playness pedagogika je konkretna. Ni le še ena teorija o vzgoji, temveč je teorija in praksa o čutenju. Najprej o čutečem posamezniku in nato o čuteči družbi, kajti brez čutil ni zavesti o sebi niti ne o okolju.

Občutek za telo ni enostaven refleks živega bitja, ampak je temeljna lastnost zavesti same. Zavest o čemer koli vedno predpostavlja še zavest, ki omogoča, da se sploh zavedamo. Življenju je torej lastno to, da se zaveda samega sebe v kakršni koli obliki, se pač

manifestira. In temeljni nagon življenja je, da se zavest o življenju širi, pogloblja in poustvarja. Potenciali za razvoj življenja se torej večajo z ozaveščanjem o samih potencialih življenja. To je ta mistična poanta, ki nas žene vse od rojstva naprej, da radovedno raziskujemo svoje potenciale, ki pa so pravzaprav potenciali življenja samega. In tako kot imamo mi čutila, da lahko zaznamo dražljaje iz našega zunanjega okolja in iz naše notranjosti, da lahko sploh vzpostavimo koncept o sebi, tako ima zavest sama nas, da se lahko zave sama sebe. Zato nikakor ne moremo ubežati dejstvu, da kljub še tako močni navezanosti na telo vedno ostaja nekaj zadaj v tišini, nekaj, kar ne moremo ubesediti, nekaj, česar del smo sami in kar je onkraj našega razumevanja, ne pa tudi izkušnje. O tej izkušnji celote bomo več govorili na drugem mestu. Morda smo za nekoga šli predaleč v stran od običajnih pedagoških debat, a na naslednjih straneh bo jasno, da je to bilo potrebno, če želimo, da se lažje razigramo skupaj z otroci.

■ Neobčutljivost šolstva danes

Šolski sistem, kakršni je pri nas, je otrok industrijske revolucije in proizvaja poslušne ter pridne delavce in ohranja družbeno hierarhijo v smislu razmerij moči in privilegijev. Otroka se za več ur posedi za šolsko mizo, programira in informira se ga s standardnimi

znanji, ki so veljala za pismenost v stabilnem industrijskem obdobju, ne pa več na zelo fluidnem in hitro spreminjajočem se trgu dela. Ustvarjalnost se prestavi na čas po pouku, kjer težko konkurira industriji zabave in virtualnim svetovom, ki se preko socialnih medijev vse bolj zlivajo z realnim.

Zdravje otroka je zreducirano na biološko komponento, ki v času otroštva in mladostništva energijo še črpa iz zdravega jedra, čeprav so mnoge navade že v tej starosti daleč od zdravih. Ta videz zdravja gre na račun biološke rezerve, navade pa vodijo drugam. Tako vzgajamo navidezno zdrave otroke za prihodnost, ki je ne poznamo. Na nek način se sodobna družba kot organizem sooča s pešanjem kakovosti vida in sluha, ki sta pomembni čutili za ohranjanje ravnotežja. Zaradi kratkovidnosti ne vidimo jasno, da posledice naših dejanj ustvarjajo sedanost, nad katero se pritožujemo. In zaradi hrupa, ki ga povzroča družba potrošnje in spektakla, ne slišimo notranjih glasov in glasov narave, ki nas opozarjajo, da tako ne bo šlo v nedogled. Otroci se vrednotijo vse bolj le še kot potrošniki in ne kot ustvarjalci ter nosilci prihodnosti. Ta mandat je prevzela umetna inteligenca, otroci pa so tako oropani temeljnega smisla sokreiranja družbe po svoji meri.

Mi smo v otroštvu lepo prihodnost dobili kot obljubo in nagrado.

Današnjim otrokom je prihodnost pogosto posredovana kot grožnja!

Playness pedagogika je zato moj odgovor na nekatere družbene izzive današnjega načina življenja. Vidimo, da se družba s pomočjo tehnološkega razvoja hitro razvija in globalizira. In vemo, da popolna standardizacija šolstva ni prava rešitev. Ravno nasprotno. Tehnologija in globalna povezanost omogočata, da se izobraževanje prilagodi potrebam in interesom posameznika bolj kot kadarkoli prej. Znanje se danes oplaja z neverjetno hitrostjo, infor-

macije se med seboj povezujejo kot nevroni v možganih in tvorijo nova znanja s svetlobno hitrostjo. Šola kot institucija tega ne more dohajati in niti ni narejena za to. Zato če želimo ohraniti smiselno javno šolstvo, moramo resno razmisliti o posodobitvah poučevanja in vsebinah, ki jih posredujemo. Šola mora namreč prevzeti odgovorno vlogo predvsem pri socializaciji novih generacij, ki se soočajo z družbeno dinamiko, ki nagovarja posameznika kot člana človeštva. Soodgovornost za kolektivno blaginjo še nikoli ni bila tako jasno izražena kot danes, zato se pri playness pedagogiki obračamo k štirim temeljnim vsebinam, ki smo jih omenili na začetku: aktivnost, radovednost, igrivost in zdravje. Telesna aktivnost je nujen pogoj za razvoj in ohranjanje biološke funkcionalnosti človeka; radovednost je znak kognitivne evolucije in sposobnosti zavedanja realnosti; igrivost je stanje duha, ki omogoča ustvarjanje novih povezav, odnosov ter struktur in je znak zaupanja v evolucijsko dinamiko življenja; zdravje pa je rezultat celostne usklajenosti posameznika s samim seboj in sposobnostjo prilagajanja zahtevam okolja. Na tak način, orientirani glede na te štiri stebre playness pedagogike, želimo zavarovati živahnost in iskrice v očeh otrok, iz katerih vre strast po življenju in po razvoju svojih potencialov, ki so hkrati tudi potenciali človeštva. In zato, ker kot pedagogi in starši ne vemo, kakšni potenciali so vrojeni posameznemu otroku, kakšna je njegova usoda in kakšno njegovo poslanstvo, lahko odgovorno in spoštljivo ravnamo le tako, da ga opremimo s temeljnimi znanji, veščinami in vrednotami, ki mu bodo zagotavljala – recimo temu – univerzalno temeljno človečnost. Zavestno se pri playness pedagogiki osredotočamo na bolj telesni, somatski vidik omenjenega, saj sprejemamo izzive odgovornosti vzgoje v samem jedru. Nevropsihološka stroka namreč ugotavlja, da se na telesu zapisujejo oz. se vanj vtisnejo vse izkušnje in da temeljna prepričanja, ki se ob tem gradijo, vplivajo na izkoriščanja genskih potencialov posameznika celo do te mere, da se lahko genski zapis reprogramira, o čemer govori epigenetika.

Vzgoja in izobraževanje morata zagotoviti univerzalno temeljno človečnost!

Na tem mestu se ne bomo pretirano poglobljali v globine bioloških dimenzij človeka, vendar mimo tudi ne moremo. Že na začetku želimo poudariti pomembnost zavedanja, da vzgoja močno določa realnost, ki jo posameznik živi. Realnosti pa se zavedamo skozi čutila, ki imajo določene omejitve. Zato bomo pri tem črpali tudi iz znanj, ki jih je človek pridobil s pomočjo tehnološkega razvoja in vpogleda v dimenzije, ki so bodisi dostopne le z zelo sofisticirano tehniko ali z vztrajnostjo v izvajanju nekaterih meditativnih praks, ki vodijo v transcendentne izkušnje. In iz tega priznanja potencialov in omejitev senzornih kapacitet telesa izhaja osnovna pedagoška odgovornost pri posredovanju in interpretaciji življenja otrokom ter nujno razvojno prepletanje telesnega s čustvenim, socialnim in intelektualnim. Ključno pri tem je, da se ne zapiramo pred neznanim, da gojimo zdravo skeptiko do novosti, se osredotočamo na bistvene razvojne potrebe in smiselnost vzgojnega delovanja ter pred očmi ohranjamo vpetost posameznika v celotno mrežo odnosov. Eden od najpomembnejših ciljev vzgoje otroka v prvih letih je poskrbeti za takšno okolje in takšne dražljaje, kjer se bo lahko učinkovito razvilo utelešeno samo-zavedanje, da smo le del univerzalnega polja zavesti. Naj vas to ne prestraši. Z drugimi besedami to pomeni, da se zavedamo, da smo del narave, da smo vsa živa bitja med seboj subtilno povezana in soodvisna, kot ugotavlja nobelovec Fritz Albert Popp, ter da so naša čutila organi, ki omogočajo, da to zaznamo.

■ Ob-čutek in so-čutje

Občutek je naša sposobnost zaznavanja, razumevanja in razlaganja tistega, kar čutimo. Gre za tisto, kar se zgodi ob čutu. Oko je organ, ki čuti svetlobo. Je čutilo vida. Z očesom čutimo frekvenco svetlobe, ki pade na našo očesno mrežnico, nato pa se ta informacija o svetlobni frekvenci preko živcev prenese v center za vid v možgane. Tam pa tej informaciji s pomočjo vseh drugih informacij, ki jih dobimo skozi druga čutila, in izkušnjami ter naučenimi podatki dodamo še zgodbo oziroma interpretacijo ob-čutka. Ne čutilo, le-ta imajo vsa živa bitja, ampak OB-čutek je tisto, kar nas dela posebne. SO-čutje pa nas opominja, da smo del enotne mreže življenja, kjer je vse med seboj povezano. OB-čutek in SO-čutje sta torej ključni pedagoški kategoriji, vredni pozornosti, ki določata vse druge potrebne in pomembne vzgojne ukrepe. Pravzaprav postane vsa teorija o vzgoji nepotrebna, če imamo občutek za samega sebe in sočutje. Kajti edina možna biološko zasidrana in uspešna vzgojna metoda je zgled. Samo metoda vzgoje skozi zgled je razbremenjena vseh pogojev. Brezpogojna ljubezen se namreč napaja na sočutju, ki ne pogojuje, in zato daje občutek osvobojenega duha. Te vrste ljubezen je seveda naravnana na bit človeka in drugačna kot brezpogojna ne more biti. Zato tako stanje vodi v aktivno in igrivo uresničevanje notranjih potencialov posameznika, ki se preko sočutja izteče v družbeni razvoj, mir in blaginjo.

OB-čutek in SO-čutje sta ključni kategoriji playness pedagogike!

Čutila so sestavni del telesa in nujni pogoj, da organi med seboj do bro sodelujejo, povezujejo posamezne dele v celoto, ki ji pravimo organizem, ter ohranjajo dinamično ravnovesje navznoter in navzven. Zdrava pamet nam pove, da je telo izjemno sofisticiran inštrument za občutenje vsega, kar je. Tudi zavest, da smo, kar smo, telesno in

psihično, da smo individuum v množici podobnih, je mogoča le skozi materializiran obstoj. Občutek za telo, zavedanje o dogodkih v telesu, poslušaj za raznovrstne občutke, pa naj dražljaji izvirajo znotraj ali zunaj nas, so ključnega pomena za ugaševanje našega bivanja na temeljno melodijo, ki nam jo tiho šepeta mati narava.

■ Kako biti telo?

Kako biti telo? Kako biti človek? Tako, da čutimo, ob-čutimo, premislimo in se v skladu s tem zavestno odzovemo ali zadržimo. Za to pa je potrebna svoboda izražanja in volja do življenja, kakršna brsti iz samega srčnega jedra in ni onesnažena z ideologijami, pričakovanji, zahtevami, ki jih posreduje družba ali starši in pedagogi v njenem imenu. Ja, tako brutalno iskrena je playness pedagogika, da lahko na tem mestu rečem, da je vsaka načrtna vzgoja že v osnovi zgrešena. Najprej je treba biti Človek. To je dovolj. To je pravzaprav največ, kar lahko storimo v življenju. Vse ostalo se potem samo od sebe odvij, kot je treba. Vzgoja potem postane odvečna in velja samo še zgled človečnosti. Čutiti in sobivati ter s tem soustvarjati blaginjo in biti za njo tudi soodgovoren. To je dovolj za vzgojni načrt, če ga že moramo imeti.

In v svoji brutalni iskrenosti je playness pedagogika tudi zelo enostavna. Ne daje receptov, ker bi s tem negirala samo sebe in bi živahnosti življenja postavljala pogoje in nepotrebne omejitve. Playness pedagogika daje kompas, ki omogoča primarno orientacijo pri posredovanju človečnosti. Vse ostalo prepušča Človeku, ki se daje za zgled in mu pravimo učitelj, vzgojitelj ali starš. Playness pedagog je iskren pri tem, da se tudi on v bistvu samo igra človeka. Deluje iz osnovnega spoštovanja do sočloveka, pa naj bo to otrok, ki je izkusil šele prve korake, ali pa Nobelov nagrajenec.

Čutiti in sobivati ter s tem soustvarjati blaginjo in biti za njo tudi soodgovoren.

To je dovolj za vzgojni načrt, če ga že moramo imeti.

Samozavedanje

Vrnimo se torej k (1) občutku za telo, (2) k samozavedanju telesnih dogodkov in (3) k občutku utelešenja. Ko kot pedagogi razumemo te tri stvari pri sebi, smo kot ljudje lahko dober zgled. Pravim lahko, ker je to samozavedanje nujni pogoj, ne pa tudi zadosten. Zavedanje telesa je namreč tako nujno za zdravje kot dihanje in prehranjevanje. Tako kot se lahko zastrupimo z vdihovanjem onesnaženega zraka ali si kvarimo zdravje z neprimerno hrano, oboгатоeno z umetnimi barvili, sladili in konzervansi, tako smo lahko ob zdravju, če ne znamo brati in razumeti občutkov v telesu.

Kako biti telo in kako imeti telo, sta dve plati istega. Na vprašanje, kako biti, najdemo odgovor v čutilih in občutkih. Gre za predverbalno zavedanje organizma na ravni bioloških povratnih zank, ki je stalno na preži za ohranjanjem dinamičnega ravnovesja znotraj meja telesa in hkrati čuječno odprt za dražljaje iz okolja. Biti telo pomeni biti prisoten tukaj in zdaj. Biti telo pomeni biti znotraj in zunaj sebe hkrati na način spontanega, ustvarjalnega in čisto konkretnega prilagajanja svoje notranje ali pa zunanje dinamike. Vse to opravlja telo samo od sebe in na podzavestni ravni. Gre za naravno modrost telesa, organizma, ki kipi od življenja. Zato že nekaj tednov po rojstvu, ko se telo dobro privadi na nove zunanje okoliščine in na dejstvo, da mora sedaj aktivno ohranjati svoje notranje ravnovesje, hitro pridobiva na moči, koordinacija gibanja

postaja vse bolj kompleksna in usmerjena k razvoju sposobnosti, ki omogočajo samostojno delovanje organizma. To v prvem planu pomeni zagotovitev takih življenjskih pogojev, ki prinašajo užitek in zadovoljstvo ter srečnost in blaženost. Pri tem sta užitek in zadovoljstvo občutka, ki se nanašata na notranjo harmonijo, srečnost in blaženost pa se nanašata na harmonijo z dinamiko zunanjega okolja. Pri zaznani notranji harmoniji gre predvsem za bio-fiziološko in karakterni noto, pri zunanji pa še za socialno ter duhovno. Ko se to sinhronizira in smo dobro uglaseni tako navznoter kot navzven, smo v stanju, ko se zavedanje realnosti razširi, poglobi, in se nam zdi (tako občutimo), da smo sestavni del nečesa večjega, neke večje življenjske sile, ki se je skozi nas razigrala in ji popolnoma zaupamo. Ta sila pa se lahko razigra, ko se naš ego umakne in so bio-fiziološki temelji dovolj zdravi, čisti, prehodni, razbremenjeni travmatskih izkušenj, da se odprejo kipeči energiji življenja, ki se želi razcveteti in oplajati skozi življenje posameznega človeka. In več kot je takih posameznikov, več kot je ljudi z iskricami v očeh, bolj ugodno je socialno okolje in še bolj pogosti so taki izleti v razširjena stanja zavesti ter življenjsko obilje, ki ga s tem ustvarjamo, je vse večje in na razpolago vse večjemu številu ljudi.

Več, kot je ljudi z iskricami v očeh, bolj ugodno je socialno okolje!

■ Občutek za telo

Občutek za telo je življenjskega pomena in vsak človek ga ima prirojenega. Je pa z njim tako, da ga je treba gojiti, mu dajati pozornost in ga upoštevati. Občutek za telo govori o tem, kako imamo telo: kako ga nosimo, sedimo, ležimo, plešemo, hranimo, počivamo. Skratka gre za ekscentrično pozicijo, ki nam jo omogoča zavest o sebi, da nase pogledamo od zunaj in da navidezno oz. zgolj konceptualno potegnemo rez med samim seboj in telesom, ki ga naseljujemo. Ta rez se napaja na Descartovem dualizmu, ki se je globoko zajedel v naš vsakdan. Ločitev telesa od duha je nekaj najbolj grozljivega, kar se je zgodilo v zgodovini filozofije. Je pa to omogočilo, da v novem veku cerkev privatizira dušo, telo pa prepusti vnemu brezbožnikom, grešnikom in znanstvenikom. Zato se je na zahodu razcvetela znanost, ki se je samooklicala za objektivno, saj se ukvarja s tistim, kar je moč videti in prijeti, z materijo torej.

Pri playness pedagogiki pa v skladu s sodobnimi interdisciplinarnimi znanstvenimi dognanji zadevo razumemo malo drugače. Mi smo telo in mi imamo telo, je paradoksalna pozicija, ki je mogoča zato, ker je izza materije prisotna univerzalna zavest, ki nam omogoča to ekscentrično pozicijo, ta pogled od zunaj nazaj na sebe. Kdo je torej ta, ki gleda nazaj na sebe iz mojega telesa? Kdo si torej ti, ki učiš druge, kako biti in kako imeti telo? Kdo si torej ti, ki praviš zase, da si pedagog, učitelj, vzgojitelj in jih boš popeljal na pot znanja, da bodo postali uspešni ljudje? Praviš, da si Mojca. To je tvoje ime. Lahko ga zamenjaš na uradu. Kdo je ta, ki nosi to ime? Praviš, da imaš univerzitetno diplomu iz pedagogike, dva otroka in lepo poješ. To imaš, to znaš. Kdo je ta, ki to ima in zna? Praviš, da si človek. Kdo je ta, kdo je to, ki pravi, da je človek? In tako se lahko igramo v nedogled. Imamo opravljene doktorate znanosti, diplomske in magistrske naloge, smo med bolj izobraženimi in nimamo odgovora na tako enostavno vprašanje, kot je "kdo sem jaz." Tudi če rečemo, da smo to misleče telo, moramo priznati, da v tem telesu misli in deluje na milijone mikroorganizmov s svojo »glavo,« ki ti hitro povzročijo zgago v črevesju, če jim kaj ni všeč.

In kljub temu, kljub tej osnovni nevednosti in dezorientiranosti se pogumno na podlagi podpisanega papirja okličemo za pedagoga, za človeka, ki bo druge ljudi vodil k razsvetljeni prihodnosti. Bodimo no resni! Stvari so tako kompleksne, da se lahko sesujemo pod težo pedagoške odgovornosti. Tako so resne, da je edino, kar nam preostane, da se malo poigramo. In v bistvu gre res za to. Za igro in igrivost gre.

Z otroki ravnamo spoštljivo, ljubeče in odgovorno, saj ni nobenega razloga za vzvišenost.

Po odgovor na to, kdo pravzaprav smo, se običajno ne zatekamo samo k religiji, ki ima primat nad dušo, ampak tudi k znanosti, ki obvladuje materijo. In ker gre za zelo intimno vprašanje, zelo politično vprašanje, zelo filozofsko in fizikalno vprašanje, zelo religiozno in zelo mistično vprašanje, se pri playness pedagogiki spretno izognemo odgovoru in vam prepustimo, da se z mislijo o tem, kdo pravzaprav ste, pozabavate sami. Morda nekoč pripravimo še duhovni playness, kjer se bomo s takimi mislimi in transcendentnimi izkustvi poglobljeno igrali, ali pa pridete na enega od naših seminarjev. Do takrat pa od playness pedagoga ali starša pričakujemo, da ravna z otroki spoštljivo, ljubeče in odgovorno, saj ni nobenega razloga za vzvišenost.

dr. Milan Hosta, direktor
Playness d.o.o.
milan@playness.com